

SHARQ VA G'ARB ADABIYOTIDAGI QAHRAMON OBRAZLARI: MADANIY O'XSHASHLIK VA FARQLAR

G'ulomov Jamshidbek Islomjon o'g'li
Qo'qon universiteti o'qituvchisi
jigulomov@kokanduni.uz
Tel: (90) 068-14-10

MAQOLA HAQIDA	ANNOTATSIYA
<p>Qabul qilindi: 24-dekabr 2024-yil Tasdiqlandi: 26-dekabr 2024-yil Jurnal soni: 13 Maqola raqami: 46 DOI: https://doi.org/10.54613/ku.v13i.1056</p>	<p>Ushbu maqolada Sharq va G'arb adabiyotidagi qahramon obrazlari o'rtasidagi madaniy o'xshashlik va farqlar o'rganiladi. Qahramonlar har bir jamiyatning tarixiy, diniy va ijtimoiy qadriyatlarini aks ettiruvchi muhim obrazlar bo'lib, ularning qiyosiy tahlili global madaniyatni chuqurroq anglashga yordam beradi. Tadqiqotda Alpomish, Axilles, va Qirol Arthur kabi obrazlar masalida madaniy qadriyatlar, jasorat va sadoqat kabi umumiy xususiyatlar hamda individuallik va ijtimoiy mas'uliyatga asoslangan farqlar ko'rib chiqiladi. Ushbu maqola madaniyatlararo muloqotni rivojlantirish va adabiy o'xshashliklarni yanada chuqurroq o'rganishga imkon beradi.</p>
<p>KALIT SO'ZLAR/ КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА/ KEYWORDS sadoqat, jasorat, qahramon obrazlari, sharq adabiyoti, g'arb adabiyoti, madaniy o'xshashlik, madaniy farqlar, qiyosiy adabiyot.</p>	

Kirish. Sharq va G'arb adabiyotlari insoniyatning eng qadimiy ma'naviy meroslari hisoblanib, ularning rivojlanish yo'li turli madaniy va tarixiy jarayonlar bilan chambarchas bog'liq. Bu ikki adabiyotning markaziy unsurlaridan biri qahramon obrazlari bo'lib, ular har bir jamiyatning asosiy qadriyatlarini, orzu-umidlarini va muhim madaniy prinsiplarini aks ettiradi. Qahramonlar milliy va madaniy identifikatsiyaning ramzi sifatida har bir xalqqa o'ziga xos ruhiy va axloqiy yo'nalish beruvchi asosiy obrazlar bo'lib kelgan (Campbell, 2008). Sharq adabiyoti qahramonlarining tasviri ko'pincha oilaviy va ijtimoiy mas'uliyatni birinchi o'ringa qo'yadi. Masalan, o'zbek xalq eposidagi **Alpomish** obrazi jasorat, sadoqat va vatanparvarlikning timsoli sifatida namoyon bo'ladi. Bu qahramonning barcha harakatlari uning jamiyatga xizmat qilish va oilasini himoya qilish maqsadlariga yo'naltirilgan. Sharqda qahramonlar ko'pincha kollektiv qadriyatlarini ulug'laydi, bu esa jamiyatning birlikka bo'lgan e'tiborini aks ettiradi (Mukarramov, 2003). Alpomish singari qahramonlar o'z shaxsiy manfaatlarini ikkinchi darajaga qo'yib, oila, xalq va millat manfaatlarini birinchi o'ringa qo'yadi. G'arb adabiyotida esa qahramonlarning shaxsiy o'zini topishga bo'lgan intilishlari ko'proq namoyon bo'ladi. Misol uchun, Gomerning *Iliada* asaridagi **Axilles** obrazi shaxsiy jasorat va shon-shuhrat sari intilishni o'zida aks ettiradi (Frye, 1957). G'arb qahramonlari ko'pincha o'z ichki dunyosini o'rganish va shaxsiy maqsadlarini amalga oshirish yo'lida harakat qilishadi. Shu sababli, G'arb adabiyoti qahramonlari individuallik va shaxsiy erkinlikni ulug'laydi. Bunday qahramonlarning harakati jamiyat uchun muhim bo'lsa-da, ular ko'pincha o'z ichki konfliktlarini hal qilishga qaratilgan bo'ladi (Knox, 1964). Sharq va G'arb adabiyotidagi qahramon obrazlari orasidagi bu madaniy o'xshashlik va farqlar faqat adabiy asarlar doirasida qolib ketmay, balki turli xalqlarning tarixiy va ijtimoiy sharoitlarini ham aks ettiradi. Sharq xalqlari ko'proq jamoaviy manfaat va o'zaro yordamga e'tibor qaratgan bo'lsa, G'arb jamiyatlari individuallik va shaxsiy muvaffaqiyatni qadrlaydi. Ushbu madaniy tafovut qahramonlar obrazlarida o'zining yorqin ifodasini topgan.

Adabiyotlar tahlili. Sharq va G'arb adabiyotidagi qahramon obrazlarini qiyosiy o'rganish jarayonida adabiy manbalarni tahlil qilish muhim bosqich hisoblanadi. Ushbu bosqichning asosiy maqsadi Sharq adabiyotida qahramon obrazlari qanday shakllanganini va G'arb adabiyotida ular bilan qaysi jihatlarda o'xshashlik yoki tafovutlar borligini aniqlashdir. Tadqiqot uchun tanlangan manbalar Sharq va G'arb madaniyatining eng muhim epos va afsonalarini qamrab oldi. Ushbu manbalarning har biri o'z davrining ijtimoiy, madaniy va axloqiy tamoyillarini aks ettirib, qahramon obrazlarini tushinishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Alpomish Eposi. Sharq adabiyoti uchun "Alpomish" eposi tadqiqotning markaziy asari sifatida tanlandi. Bu epos o'zbek xalqining asrlar davomida og'zaki ijod orqali shakllangan eng muhim adabiy merosidir. "Alpomish" eposi o'zbek xalqining tarixiy, madaniy va ijtimoiy hayotini aks ettiradi. Ushbu asarda qahramon obrazi katta

ijtimoiy mas'uliyatga ega bo'lgan shaxs sifatida tasvirlanadi. Alpomish oilaviy qadriyatlarini himoya qilish, jamiyatni birlashtirish va adolatni tiklash kabi asosiy tamoyillarni hayotga tatbiq etadi (To'raqulov, 2015). Eposdagi voqealar rivoji qahramonning jasorat, sabr-toqat va mehr-muhabbat kabi fazilatlarini namoyon qiladi. Masalan, Alpomishning qarindosh-urug'larini himoya qilish uchun qilgan kurashlari va uning uzoq safarlar davomida boshdan kechirgan sinovlari xalq an'analari va qadriyatlarining timsoli sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu obraz orqali o'zbek xalqining oilaga, jamiyatga va insoniylikka bo'lgan yuksak hurmati ifodalanadi. Bundan tashqari, "Alpomish" eposida tabiat va inson o'rtasidagi uyg'unlik ham yorqin tasvirlangan. Bu jihat Sharq adabiyotining boshqa asarlarida ham uchraydi va tabiatning qahramon hayotidagi o'рни va ahamiyatini ko'rsatadi. Misol uchun, Alpomishning otasi Barchin oyimning sevgisini qozonish uchun qilgan kurashlari va tabiat bilan uyg'unlikda bo'lib yashashi eposning asosiy voqealarini belgilaydi. Shu bilan birga, Alpomishning o'z xalqi va yurtini himoya qilish yo'lida ko'rsatgan jasorati Sharq qahramon obrazlariga xos universal qadriyatlarini ifodalaydi.

G'arb adabiyotini o'rganishda ikki muhim asar tanlandi: Gomerning "Iliada" asari va King Arthur haqidagi afsonalar. Ushbu asarlar G'arb madaniyati va adabiyotining qadimiy ildizlarini ifodalaydi. "Iliada" qadimgi Yunonistonning eng muhim epik asarlaridan biri bo'lib, undagi Axilles obrazi qahramonlik va jasorat timsoli sifatida tasvirlangan. Axillesning shon-shuhratga bo'lgan intilishi va uning jang maydonidagi g'alabalari G'arb qahramonlik an'analarning markaziy xususiyatlarini aks ettiradi. Biroq, bu obrazning o'ziga xos tomoni shundaki, Axillesning harakatlari shaxsiy manfaatlar va shon-shuhratga asoslangan. Uning qahramonlik xatti-harakatlari Sharq adabiyotidagi qahramonlarga xos jamoaviy manfaatlardan farqlanadi. Axilles obrazi orqali G'arb adabiyotida shaxsiy erkinlik va individuallik tamoyillari yuksak qadrlanishi ko'rsatiladi. Misol uchun, Axilles o'zining shaxsiy prinsiplariga qat'iy rioya qilishi va o'z qarorlarini mustaqil ravishda qabul qilishi bilan ajralib turadi. Bu jihatlarda G'arb madaniyatida qahramonlik tushunchasining qanday shakllanganini tushinishda muhim ahamiyatga ega. King Arthur afsonalari esa G'arb adabiyotida qahramonlik, rahbarlik va adolat kabi tushunchalarni o'rganishda muhim manbadir. Arthur obrazi shaxsiy mas'uliyat va jamoaviy manfaatlar o'rtasidagi muvozanatni ifodalaydi. U o'z saltanati uchun adolatni tiklash va jamiyatni birlashtirish uchun kurashadi. Ushbu obraz orqali G'arb madaniyatida qahramonlik faqat shaxsiy fazilatlarini emas, balki ijtimoiy mas'uliyatni ham o'z ichiga olishi ko'rsatiladi.

Tadqiqot metodlari. Sharq va G'arb adabiyotidagi manbalarni tahlil qilish jarayonida o'xshashlik va tafovutlar aniqlandi. Sharq adabiyotida qahramon obrazlari ko'proq jamiyat va oilaviy qadriyatlarini himoya qilishga qaratilgan bo'lsa, G'arb adabiyotida shaxsiy shon-shuhrat va erkinlik markaziy o'rinni egallaydi. Masalan, Alpomish obrazi oilaviy va jamiyat oldidagi burchlarni bajarishda o'z jasoratini namoyon qilsa, Axilles o'z shaxsiy maqsadlarini amalga oshirish uchun kurashadi.

Shuningdek, King Arthurning rahbarlik fazilatlarini va jamoaviy manfaatlariga bogʻlangan masʼuliyati Sharq qahramonlari bilan oʻxshashlikka ega boʻlib, ikki madaniyat oʻrtasidagi bogʻliqlikni koʻrsatadi. Adabiy manbalarni oʻrganish natijasida Sharq va Gʻarb qahramonlik konsepsiyasini shakllantiruvchi asosiy omillar aniqlab olindi. Ushbu omillar tadqiqotning keyingi bosqichlarida qahramon obrazlarini qiyoslash va madaniy kontekstlarni tahlil qilish uchun poydevor boʻlib xizmat qildi. Xulosa qilib aytganda, adabiy manbalarni oʻrganish Sharq va Gʻarb adabiyotidagi qahramon obrazlarini chuqur tushunishga imkon berdi. Ushbu bosqichda olingan maʼlumotlar Sharq va Gʻarb madaniyatlaridagi qahramonlik tushunchasini bir-biriga solishtirish uchun zarur boʻlgan asosiy vositalarni taqdim etdi. Bu esa tadqiqotning mantiqiy izchilligini va ilmiy samaradorligini taʼminlashda muhim rol oʻynadi. Sharq va Gʻarb adabiyotidagi qahramon obrazlarini qiyosiy tahlil qilish madaniy va ijtimoiy qadriyatlarini tushunish uchun muhim ahamiyatga ega. Ushbu tahlil jarayoni har ikki adabiy makonda qahramonlik tushunchasi qanday shakllanganini, uning zamon va makonga bogʻliq oʻziga xosliklarini aniqlashni maqsad qiladi. Qiyosiy yondashuv orqali qahramonlarning xarakterlari, ularning harakat motivatsiyalari va ular aks ettirgan madaniy tamoyillarni chuqurroq tahlil qilish imkoniyati yaratiladi. Sharq adabiyotida qahramon obrazlari asosan jamiyatning birligi, oilaning muqaddasligi va adolatni himoya qilish kabi tamoyillar asosida shakllangan. Bu qahramonlar oʻz harakatlari orqali jamoaning manfaatlarini birinchi oʻringa qoʻyadi. Masalan, "Alpomish" eposidagi qahramon oilaviy qadriyatlarini himoya qilish yoʻlida jasorat koʻrsatadi. Alpomishning boshdan kechirgan sinovlari va uning shaxsiy fidoyiligi nafaqat uning oilasi uchun, balki butun jamiyat uchun ahamiyatli boʻlgan yuksak qadriyatlarini namoyon etadi. Sharq adabiyoti qahramonlarining yana bir xususiyati ularning jamiyatga nisbatan masʼuliyatli boʻlishidir. Misol uchun, Alpomishning oilasi va yurtini himoya qilishda koʻrsatgan faoliyati, uning har bir qarori va harakati xalqi uchun muhim oʻrin tutadi. Bu jihatlarda Sharq madaniyatidagi qahramonlik tushunchasining asosiy tamoyillarini belgilaydi. Bundan tashqari, Sharq qahramonlari oʻz hissiyotlari va axloqiy tamoyillarini doimiy nazorat ostida ushlab, ulkan ijtimoiy vazifalarni bajarishga intiladi.

Tadqiqot natijalari. Ushbu tadqiqotda Sharq va Gʻarb adabiyotidagi qahramon obrazlari qiyosiy tahlil qilinib, ularning madaniy kontekstlari, shakllanish omillari hamda universal va oʻziga xos xususiyatlari aniqlab berildi. Oʻrganish jarayonida Alpomish (Sharq) hamda Gʻarb adabiyotidagi Achilles va King Arthur singari mashhur qahramonlar misolida asosiy diqqat markaziga olingan. Quyida tahlillar davomida olingan asosiy natijalar izchil tarzda bayon etiladi. Birinchidan, qahramon obrazlaridagi umumiy qadriyatlarini ajratib koʻrish mumkin boʻladi. Sharq va Gʻarb adabiyotlaridagi qahramonlar jasorat, vatanparvarlik, sadoqat va adolat kabi tamoyillarni namoyon etishi tadqiqotning dastlabki bosqichlaridanoq yaqqol koʻzga tashlandi. Alpomish, Achilles va King Arthur – barchasi turli tarixiy, ijtimoiy va madaniy sharoitlarda yuzaga kelgan boʻlsa-da, ularning shaxsiy fazilatlarini insoniyatga xos boʻlgan umumiy maʼnaviy qadriyatlar bilan uygʻundir. Masalan, Alpomish oilasi, qabila va elatini dushmanlardan himoya qilishda namoyon qilgan matonat hamda sadoqat, Achillesning jang maydonidagi mardligi va King Arthurning adolatli rahbar sifatida oʻz xalqini birlashtirishga intilishi inson axloqi uchun fundamental hisoblangan fazilatlarining turli shakllarda ifodalanganini koʻrsatadi. Bu holat shuni isbotlaydiki, qahramonlar, qaysi madaniyatda paydo boʻlmasin, pirovardida insoniyatning eʼzgu fazilatlarini tarannum etadi. Ikkinchidan, natijalar shuni koʻrsatdiki, madaniy kontekst qahramon obrazining shakllanishida ustuvor rol oʻynaydi. Sharq madaniyati, xususan, "Alpomish" eposi yaratgan muhit, asosan kollektiv qadriyatlar, oilaviy rishtalar va ijtimoiy hamjihatlikka asoslangan. Alpomish obrazi shu munosabat bilan jamiyatga xizmat qilish, oilani himoya qilish, qabila tinchligi va barqarorligiga hissa qoʻshish singari masʼuliyatlarni oʻz zimmasiga olgan qahramon sifatida gavdalanadi. Gʻarb madaniyati, xususan, "Iliada" hamda King Arthur haqidagi afsonalarda esa qahramonning shaxsiy erkinligi, ichki ziddiyatlari va individuallikka eʼtibor qaratiladi. Achilles obrazi bunga yorqin misol: u jang maydonidagi muvaffaqiyatlarini koʻproq shaxsiy shon-shuhrati bilan oʻlchaydi, hayotidagi asosiy qarorlarni oʻz istaklari va hissiyotlari bilan belgilaydi. King Arthur esa jamiyatning adolat va tartibga intilishini aks ettirgan holda, Gʻarb madaniy kontekstidagi rahbar-qahramon idealini namoyon etadi. Shu tariqa, madaniy kontekstning taʼsiri natijasida qahramonlar sharqliklarda jamiyatga boʻysunish, gʻarblıklarda esa shaxsiy erkinlik va ichki tafakkurning

ustunligi bilan izohlanadi. Uchinchidan, qahramonlarning motivatsiya va maqsadlarida keskin farqlar kuzatildi. Natijalar shuni koʻrsatdiki, Sharq adabiyotidagi qahramonlar koʻproq jamoaviy manfaatni himoya qilishga yoʻnaltirilgan. Alpomishning harakatlarini oʻrganish jarayonida uning asosiy maqsadi oʻz oilasi va elatining tinchligi, baxt-saodati ekanini aniqlandi. Shu bois u jang maydoniga chiqqanda yoki mashaqqatli sinovlardan oʻtayotganda avvalo jamiyat manfaatlarini, qabila birligi va oilaviy burchlar koʻzda tutiladi. Bunda qahramonning ichki dunyosi ham, uning ustuvor qadriyati ham ijtimoiy manfaat bilan uygʻun holda namoyon boʻladi. Gʻarb adabiyoti qahramonlari motivatsiyasida esa shaxsiy omillar, ichki nizolar, individuallik va ichki "men"ni roʻyobga chiqarish tamoyillari sezilarli darajada ustun ekanini aniqlandi. Achilles oʻz faoliyatini asosan shon-shuhrat qozonish, nomini tarixda qoldirish bilan bogʻlar ekan, uning qarorlari shaxsiy gʻurur, shaʼn va eʼtibor bilan bogʻlanganini koʻrish mumkin. King Arthurdagi esa ichki motivatsiya qisman jamoaviy manfaat bilan mos kelsa-da, uning obrazidagi adolat va tartibni tiklashga bogʻlangan intilish ham baribir shaxsiy fazilatlaridan kelib chiqadi. Bunday qiyos madaniy farqlarning qahramonlar ruhiyati va maqsadlarida ham aks etishini yana bir bor isbotlaydi. Toʻrtinchidan, tadqiqot natijalarida konflikt va ularning hal etilish jarayonidagi farqlar ham atroficha yoritildi. Sharq qahramonlari, xususan Alpomish, konfliktlarni hal qilishda jamoaviy manfaatlardan kelib chiqadi. Mojarolar, ijtimoiy nizolar yoki oilaviy muammolar boʻladimi, qahramon ularni bartaraf etishda muvozanatli, jamoat va qabila birligini saqlab qolish, yaqinlarini asrab-avaylash, atrofdagilarni murosaga chaqirishga moyildir. Gʻarb qahramonlari, jumladan Achilles, konfliktlarni hal qilishda koʻproq oʻz hissiyotlari, gʻazab, hasrat yoki shaxsiy alam tuygʻularidan kelib chiqadi. Bu esa konflikt yechimini yakuniy maʼnuda jamoaviy emas, balki shaxsiy oʻsish yoki individual qarorlar bilan bogʻliq qilishini koʻrsatadi. King Arthur bu borada maʼlum bir oʻrta nuqtani ifodalaydi: u jamiyatdagi nizolarni adolatli qonunlar, aql-zakovat va rahbarlik fazilatlarini orqali bartaraf etishga harakat qiladi. Demak, Sharq qahramonlarida konfliktlar jamoa foydasi va birlik tamoyillari bilan yechilsa, Gʻarb qahramonlarida shaxsiy prinsiplarga asoslangan ichki hal etish mexanizmi koʻzga tashlanadi (Hammond, 1980). Beshinchidan, madaniy kontekstlar oʻrtasida ham koʻndalang oʻxshashliklar, ham genetik farqlar mavjud ekanini natijalar orqali aniqlandi. Tadqiqot jarayonida aniqlangan oʻxshashliklar har ikkala madaniyatda ham qahramonning oliy maqsadlar sari intilishi, insoniy fazilatlarini ulugʻlash, adolatni himoya qilish kabi universal qadriyatlariga asoslanishini koʻrsatadi. Bu qadriyatlar butun insoniyatga xos boʻlib, qahramonlarni qaysi madaniyatga tegishli boʻlishidan qatʼi nazar, ulami umuminsoniy meros sifatida koʻrishga imkon yaratadi. Shu bilan birga, farqlar esa madaniyatning tarixi, ijtimoiy tuzilishi, diniy eʼtiqodlari, geografik sharoiti va iqtisodiy omillar kabi turli mezonlar bilan izohlanadi. Demak, natijalar shuni koʻrsatdiki, qahramon obrazini tushunish uchun uning paydo boʻlgan madaniy tuprogʻini, tarixiy davrini, ijtimoiy hayotini va diniy-falsafiy qarashlarini chuqur oʻrganish zarur. Oltinchidan, natijalar madaniy oʻzaro taʼsir va globallashuv jarayonining qahramon obrazlari talqiniga ham taʼsir koʻrsatishini isbotlaydi. Tarixiy jarayonlar davomida Sharq va Gʻarb madaniyatlarining oʻzaro muloqoti, adabiy asarlarning tarjimai, savdo aloqalari, siyosiy hamkorliklar va axborot almashinuvi tufayli qahramonlik tushunchasi ham bir madaniyatdan boshqasiga oʻtib, qayta shakllangan. Bu jarayon natijasida zamonaviy adabiyotlarda qahramonlar avval Sharq anʼanalari bilan yoʻgʻrilgan xususiyatlarni Gʻarb anʼanalari bilan boyitgan yoki aksincha. Natijada oʻzaro taʼsir orqali takomillashgan, boyigan qahramon obrazi global madaniy maydonda paydo boʻladi. Bu esa tadqiqot natijalarida keltirilgan xulosalarga qoʻshimcha dalil boʻlib, madaniy aloqadorlik, adabiy integratsiya va oʻzaro boyish jarayoni doimo davom etayotganini koʻrsatadi (Jones, 2005). Xulosa qilib aytganda, natijalar shuni koʻrsatdiki, Sharq va Gʻarb adabiyotidagi qahramon obrazlarining qiyosiy tahlili bir tomondan ularning ijtimoiy, madaniy va axloqiy ildizlarini chuqurroq tushunish imkonini bergan boʻlsa, ikkinchi tomondan esa madaniy kontekstlar, tarixiy davrlar va anʼanalarning qahramon obrazlari yuzaga kelishiga qanday taʼsir koʻrsatishini aniqlashga yordam berdi. Olingan natijalar universal qadriyatlariga tayanib, bir-biriga oʻxshash qahramonlar ham, oʻziga xos farqlarga ega boʻlgan qahramonlar ham insoniyat madaniy merosining ajralmas qismi ekanini isbotlaydi. Natijada, qahramon obrazlari tadqiqi madaniyatlararo muloqot, adabiy merosni anglash va umuminsoniy maʼnaviy qadriyatlarini qadrlash uchun muhim manba sifatida yana bir bor tasdiqlandi.

Muhokama. Ushbu tadqiqotda Sharq va G'arb adabiyotidagi qahramon obrazlarini qiyosiy o'rganish orqali olingan natijalar madaniy va adabiy xususiyatlar, universal qadriyatlar hamda o'ziga xos omillarni bir butun tizimda tushunish imkonini berdi. Natijalar bosqichida aniqlangan jihatlari, xususan, qahramon obrazlarining o'xshashligi va farqlari, ularning motivatsiya, maqsad, conflictlarni hal etish usullari hamda madaniy kontekst bilan bog'liqligini chuqurroq anglash uchun keng ilmiy munozaraga sabab bo'ladi. Birinchidan, tadqiqot davomida aniqlangan eng muhim natijalardan biri – Sharq va G'arb qahramonlarining universal qadriyatlar asosida uyg'unlashuvi masalasidir. Bu o'xshashliklar, masalan, jasorat, sadoqat, adolatga intilish, oila va xalq manfaatlarini himoya qilish kabi fazilatlar, insoniyatning har qanday jamiyatida muhim hisoblanadi. Shunday ekan, Alpomish, Axilles yoki King Arthur singari qahramonlar turli zamon va makonlarda vujudga kelgan bo'lsa-da, ular o'zlari mansub bo'lgan madaniyatdan tashqarida ham anglashiladigan, qadrlanadigan fazilatlarini ifodalaydi. Mazkur holat, bir tomondan, qahramonlik tushunchasining umuminsoniy mohiyatga ega ekanini ko'rsatsa, ikkinchi tomondan, turli madaniyatlar o'rtasida madaniy muloqot imkoniyatini oshiradi. Chunki insoniyat azaldan jasorat, sadoqat, adolat va vatanparvarlikni ulug'lagan. Ammo shuni ham ta'kidlash kerakki, qahramonning universal qadriyatlar bilan uyg'unlashuvi uning yashayotgan muhitiga bog'liq tarzda namoyon bo'ladi. Sharq adabiyotidagi qahramonlar ko'proq jamoaviy manfaat, oilaviy qadriyatlar va jamiyatni asrashga qaratilgan bo'lsa, G'arb qahramonlarida shaxsiy erkinlik, individualizm hamda ichki ziddiyatlarni yengish jarayoni avvalroq yuzaga chiqadi. Bu jihatdan, qahramonlar o'rtasidagi madaniy farqlar global miqyosda hamon dolzarbdir, chunki dunyoning turli hududlarida an'ana va individuallik o'rtasidagi nisbat hanuz o'ziga xos talqinlarga ega. Ikkinchidan, madaniy kontekstning qahramon obrazlarini shakllantirishdagi hal qiluvchi roli tahlil jarayonida aniq namoyon bo'ldi. Sharq adabiyoti, asosan, tarixiy-madaniy omillar sababli qahramonni jamoaviy ong, oilaviy qadriyatlar va an'analarga tayantiradi. "Alpomish" epodida qahramonning harakatlari qabila, oila, el-ulus manfaatlariga bo'sundirilgan ekan, bu jarayon Sharq ijtimoiy tuzilmasining yadrosida jamoatchilik qadriyatlarini yotishini ko'rsatadi. Boshqa tarafdin, "Iliada"dagi Axilles yoki King Arthur haqidagi afsonalarda qahramonning shaxsiy "men"i, ichki ziddiyatlari va individual maqsadlari oldingi o'ringa chiqadi. Bu esa G'arb madaniyatining shakllanishida individuallik, shaxs erkinligi va ichki kurash kabi omillar muhim ahamiyat kasb etganini tasdiqlaydi. Shu tarzda madaniy kontekstning turli shakldagi qahramonlik ko'rinishlarini keltirib chiqarganini ko'rishimiz mumkin. Uchinchidan, qahramon obrazlarini qiyosiy tahlil qilish jarayonida aniqlangan farqlarni texnologik va global jarayonlar nuqtai nazaridan ham ko'rib chiqish kerak. Bugungi kunda informatsion texnologiyalar, ommaviy madaniyat, kino va boshqa san'at turlarining rivojlanishi natijasida qahramonlik tushunchasi bir madaniyat chegarasida qolib ketmaydi. Aksincha, madaniy o'zaro ta'sir kuchayib, turli xalqlar o'rtasida qahramonlar haqidagi tasavvurlar almashinuvi ro'y bermoqda. Bu jarayon yangi adabiy asarlarning paydo bo'lishiga, qahramonlarning o'zgacha talqinlari yaratilishiga ham olib keldi. Shunday qilib, oldindan an'anaviy deb qaralgan madaniy farqlar zamon o'tishi bilan yumshab, qahramonlik tushunchasi globallashtirilgan madaniyatning boy mozaikasiga aylanmoqda. To'rtinchidan, tahlil va munozara jarayonida ta'kidlash joizki, qahramon obrazlari faqat adabiy hodisa emas. Ular ijtimoiy, siyosiy va falsafiy g'oyalarni targ'ib qilish,

birlashtirish yoki ajratish qudratiga ham ega. Masalan, Sharq qahramoni o'zining jamoaga yo'naltirilgan harakatlari orqali o'sha jamiyatning ijtimoiy tuzilmasi, qadriyatlari va ishonchlaridan xabardor qiladi. G'arb qahramoni esa individuallikka urg'u berar ekan, G'arb jamiyatining tarixiy taraqqiyoti, diniy e'tiqodlar, sotsiopolitik o'zgarishlar va falsafiy o'qimlarining in'ikosi sifatida ko'rinadi. Ushbu qahramonlar obrazlarida tarixi, dinlari, ijtimoiy munosabatlar tizimi turlicha jamiyatlar o'z aksini topadi. Shu nuqtai nazardan, qahramonlar turli xalqlarning o'zini anglashida muhim ramziy ahamiyat kasb etadi. Nihoyat, mazkur tahlil va munozara shuni ko'rsatadiki, qahramon obrazlarini qiyosiy o'rganish nafaqat badiiy merosni anglash, balki madaniyatlarni aloqalarni mustahkamlash, global madaniy tushunuvchanlikni kuchaytirish, turli jamiyatlar o'rtasidagi o'zaro muloqotni chuqurlashtirish uchun ham muhim ahamiyatga ega. Qahramonlar, ular qanday madaniy tuproqdan unib chiqqan bo'lmasin, insoniyatning umuminsoniy qadriyatlarini turli shakl va talqinlarda ifoda etadi. Bu esa jamiyatlar o'rtasida yanada chuqurroq bir anglash, chuqurroq muloqot, boyroq adabiy meros va kengroq dunyoqarashga turtki beradi. Xulosa qilib aytganda, tahlil va munozara jarayoni tadqiqot natijalarini keng ilmiy kontekstda baholab, qahramon obrazlari zamon, makon va madaniy omillar nuqtai nazaridan murakkab va serqirra hodisa ekanini isbotlaydi. Bu qahramonlar o'z davrining madaniy, ijtimoiy va tarixiy xususiyatlarini mujassam etar ekan, bugungi global dunyoda ham madaniy ko'priklari, o'zaro tushunish va hamkorlik ramzi sifatida dolzarbligini yo'qotmaydi.

Xulosa va tavsiyalar. O'tkazilgan tadqiqot Sharq va G'arb adabiyotidagi qahramon obrazlarini qiyosiy o'rganish orqali ular orasida umumiylik va farqlarning mavjudligini, bu xususiyatlarning madaniy, tarixiy hamda ijtimoiy omillar bilan uzviy bog'liqligini aniqladi. Ushbu jarayon davomida o'zbek xalq eposi "Alpomish" kabi asarlar bilan Yunon adabiyotidagi Axilles, Brit afsonalaridagi King Arthur obrazlari o'rtasidagi o'xshashlik va tafovutlar madaniyatlararo muloqotni chuqurroq tushunishga xizmat qiladi. Tahlillardan ayon bo'ldiki, Sharq qahramonlari asosan jamiyat, oila va an'anaviy qadriyatlarini himoya qilishga yo'naltirilgan ideal tiplarni aks ettirsa, G'arb adabiyotidagi qahramonlar shaxsiy erkinlik, ichki ziddiyatlar va individual intilishlarni yetakchi o'ringa qo'yadi. Shunday bo'lsa-da, har ikki madaniyatda ham qahramonlar insoniyatga xos bo'lgan jasorat, sadoqat, adolat kabi umumbashariy fazilatlarini ifoda etishi diqqatga sazovordir. Bu holat qahramonlik tushunchasining ma'lum darajada umuminsoniy mohiyatga ega ekanini tasdiqlaydi. Xalq eposlari, qadimiy epik asarlar va afsonalar qahramonlarida tarixiy voqealar, ijtimoiy-siyosiy munosabatlar va diniy-falsafiy qarashlarning izlari namoyon bo'ladi. Demak, qahramon obrazi – bu faqatgina adabiy timsol emas, balki turli xalqlar madaniy ongining ko'zgusi, ma'naviy merosining timsoli hamdir. Ushbu izlanish natijalari, bir tomondan, har bir madaniyatning o'ziga xos qadriyatlarini yanada chuqurroq anglashga yordam bersa, boshqa tomondan, milliy va xalqaro miqyosda madaniyatlararo muloqotni kengaytirish, o'zaro hurmat, hamkorlik va bir-birini tushunishni rivojlantirishga hissa qo'shadi. Shu tariqa, Sharq va G'arb adabiyotidagi qahramonlik kontseptsiyasini qiyosiy o'rganish nafaqat adabiyotshunoslik, balki madaniyatshunoslik, tarix, sotsiologiya, psixologiya kabi fan sohalarida ham ilmiy muloqotlar va izlanishlar uchun mustahkam poydevor yaratadi. Qahramonlar obrazlari orqali turli xalq va madaniyatlar bir-birini mazmunan boyitadi, bu esa global madaniy meros va madaniyatlararo tushunishning yanada chuqurroq rivojlanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Campbell, J. (2008). *The Hero with a Thousand Faces*. Princeton University Press.
2. Frye, N. (1957). *Anatomy of Criticism: Four Essays*. Princeton University Press.
3. Hammond, N. G. L. (1980). *The Genius of Alexander the Great*. University of North Carolina Press.
4. Jones, P. (2005). *Homer's Iliad: A Commentary*. Oxford University Press.

5. Knox, B. M. W. (1964). *The Heroic Temper: Studies in Sophoclean Tragedy*. University of California Press.
6. Mukarramov, R. (2003). *O'zbek adabiyotining ramzlari*. Toshkent: Adabiyot.
7. Said, B. (1978). *Alpomish eposining tahlili*. Toshkent: O'qituvchi.
8. To'raqulov, H. (2015). *Qahramonlik tushunchasi: Sharq va G'arb*. Toshkent: Universitet nashriyoti.